

Hva nå, Angela Merkel?

Månedsbrev 10/2017

Med Merkel i Berlin og Macron i Paris er det duket for en ny giv i EU generelt og i euro-landene spesielt. Mon tro hvordan dette vil spille seg ut?

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

Angela Merkel er Europas ledende politiker. Hennes lange erfaring som statsleder og hennes solide evne til å håndtere uventede kriser gjør henne til det. At Angela Merkel i tillegg presiderer over EUs største og mest solide økonomi, bestyrker henne i rollen som Europas fremste politiker.

Med Merkel i Berlin og Macron i Paris er det duket for en ny giv i EU generelt og i eurolandene spesielt. Mon tro hvordan dette vil spille seg ut?

Tyskerne holder igjen på globalisering

I et velskrevet notat peker professor Robert Skidelsky ved Warwick University på at mens amerikansk industri bare står for 12 % av verdiskapningen i landet, står tysk industri for hele 23 %. Det har sammenheng med begrenset interesse for "outsourcing" av virksomhet til land med lave lønninger. Tyskerne har liten sans for det statiske argumentet som teorien om komparative fordeler hviler på. I stedet har man satset på "... process innovation, backed by a network of research institutes.", fremholder Skidelsky.¹ Det har

gitt en eksportbasert vekst og stordriftsfordeler i stor stil.

I 2003, under kansler Gerhard Schröder fra sosialdemokratiske SPD, ble temmelige dramatiske økonomiske reformer iverksatt, under navnet Agenda 2010. Hensikten var å reformere den tyske velferdsstaten, øke den økonomiske veksten og få arbeidsledigheten ned. Incentivene til å arbeide skulle bli bedre og statens finanser sunnere. SPD fikk gjennom reduserte pensjoner og lavere trygd for arbeidsledige. Et markedsliberalistisk syn lå til grunn for reformene.

Den intense sparelinjen ble forlatt, og pengepolitikken ble lagt om i ekspansiv retning.

Hvordan kunne et sosialdemokratisk parti gå inn for en slik pakke? Det skyldtes Schröders personlige engasjement. Da han satte sin stilling som kansler inn på å få tiltakene vedtatt i eget parti, bøyde man seg, fire av fem gav ham sin støtte.

Egentlig passet dette Angela Merkel temmelig godt. Da hun tok over som

¹ Notatet heter "Germany's Hour" og er på beskjedne tre sider. Her er linken: <https://www.project-syndicate.org/commentary/german-european-union-leadership-by-robert-skidelsky-2017-09>

kansler, var arbeidsløsheten i Tyskland på topp. Siden den gang har antall arbeidsløse i Tyskland sunket jevnt og pent, fra over 11 prosent av arbeidsstyrken i 2005 til under 4 prosent nå.

Hva kan tyskerne gjøre?

Ettersom et eksportoverskudd på handelsbalansen har som motstykke et tilsvarende spareoverskudd innenlands, ville det være fint om tyskerne sparte mindre og investerte mer. Her er behov for mer satsning på utdanning, økte investeringer i infrastruktur og økt innsats for å møte utfordringene som digitalisering skaper. I tillegg har Tyskland et tiltakende fattigdomsproblem. Det krever strukturpolitiske grep samt mer omfordeling via skatter og overføringer. Hvilket ville bidra til økt forbruk for store grupper, og lavere sparing for Tyskland sett under ett.

... med større overskudd kommer større makt.

Frem til nylig har politikerne vært lite villige til å ta grep som fører til svekkede offentlige finanser. Nå er situasjonen en annen. For inneværende år ligger statsbudsjettet an til å gå med et lite overskudd. Men viktigere, dette overskudd ser ut til å vokse i årene fremover. Hvilket gir handlingsrom for en mer ekspansiv finanspolitikk.

Disse par avsnittene over er standard vare. Bruke mer penger innenlands som vil komme tyskerne selv til gode. Og i neste omgang handelspartnerne til gode, som kan selge mer varer og tjenester og kapitalutstyr til Tyskland.

En annen tilnærming går slik

Tyskland gjorde et skikkelig kupp ved at euroen ble lansert. Når det viste seg, ikke overraskende, at de andre landene ikke maktet å holde så lav prisstigning som Tyskland, førte den tilhørende bedringen av tysk konkurransevne til tiltakende overskudd på den tyske handelsbalansen. Og med større overskudd kommer større makt. Kreditor bestemmer når debitor ikke kan gjøre opp for seg. Bare spør grekerne.

Men euroen og EU er noe mer enn bare penger. Drømmen om et sterkt og samlet Europa har også et element av solidaritet i seg, av å stå sammen, av å dele. Kenneth Rogoff som er professor ved Harvard University, mener at for eurolandene "... there must be either significantly greater fiscal integration or a chaotic break-up". På enkelt norsk – finanspolitikken må bli mer av et felles anliggende for landene sett under ett. Det er opp til Merkel og Macron å bestemme hva slags tiltak som bør iverksettes, mener professoren.²

Rent konkret foreslår professor Barry Eichengreen ved Berkeley University at

² Artikkelen til Rogoff heter "The Eurozone Must Reform or Die", se <https://www.project-syndicate.org/commentary/eurozone-reform-macron-merkel-by-kenneth-rogooff-2017-06?barrier=accessreg>

man i alle euroland setter av én prosent av BNP hvert år til et fond for delfinansiering av trygd til arbeidsløse. Det betyr at rike land betaler mer. Og at land med lav arbeidsløshet mottar mindre. I klartekst, en omfordeling fra Tyskland til andre euroland.³

Et tredje forslag diskuterer Robert Skidelsky opp med. Tørk støvet av forslaget til John Maynard Keynes fra 1941 om en International Clearing Union, og tilpass dette forslaget til dagens ØMU, sier han. Det innebærer at sentralbankene i hvert enkelt euroland må la resultatet på handelsbalansen ende opp i en European Clearing Bank, der land med overskudd setter penger inn, og land med underskudd låner opp.

For så å la land – både de med gjeld og de med fordringer – bli belastet med en progressiv avgift. Det ville gi incentiver til overskuddsland om å få overskuddene ned, og for underskuddsland til å begrense sine underskudd. Belastningen eller ansvaret for bedre balanse i det økonomiske samkvemmet mellom land påhviler her begge parter. Resultatet er et mer symmetrisk sett av incentiver.

Som med forslagene til professorene Rogoff og Eichengreen vil heller ikke dette være til fordel for Tysklands rent økonomisk. På kort sikt.

Men på lang sikt, hva da?

I ikke liten grad har Angela Merkel surfet på de dristige reformene som Agenda 2010 innebar. Videre har hun vist kløkt og forsiktighet ved krisehåndtering av mange slag. Alt fra banker på konkursen rand etter finanskrisen og berging av Hellas som stod i fare for å rive EU opp. Til håndtering av Putin etter invasjonen av Krim og angrepet på Ukraina. Samt utfordringen med store strømmer av flyktninger inn i Tyskland i 2015 og 2016.

Merkel må få tyskerne til å innse de henimot urimelige fordelene landet har hatt ved at euroen ble felles valuta for EU.

Emmanuel Macron, Frankrikes nyvalgte president, har nylig lansert store og vidløftige tanker og planer om hvordan Europa skal drives videre. Helt sentralt i disse planene er et tettere samarbeid mellom Frankrike og Tyskland.

³ Eichengreens artikkel har tittelen “The Euro’s Narrow Path”, se <https://www.project-syndicate.org/commentary/euro-narrow-path-france-germany-cooperation-by-barry-eichengreen-2017-09>

Vil den samme forsiktige fru Merkel som nå trolig går inn i sin siste periode som tysk forbundskansler, vise mot og fremsynthet ved å arbeide systematisk for et mer solidarisk EU basert blant annet på sterkere finansiell integrasjon? Vil hun og Macron finne hverandre, og det på et slikt vis, at de kan løfte Europa opp og frem?

Den omlegningen i retning av effektivitet og en bedre fungerende økonomi som Gerhard Schröders Agenda 2010 har ført til, har Frankrike til nå unndratt seg. Hvilket lar seg avlese i en arbeidsløshet på nær ti prosent, og et underskudd i statsfinansene på over tre prosent.

Tidligere presidenter har forsøkt, men ikke lykket med dyptgripende økonomiske reformer. Frankrike har tradisjon for at gatas parlament kan overstyre det folkevalgte. Vil Macron lykkes der andre har feilet? To av de tre ledende fagforeningene har møtt forslagene fra Macron med en viss velvilje. Men mye gjenstår.

Kan Merkel bidra noe her? Ja, om det kan

komme til en forståelse mellom Frankrike og Tyskland om en tettere sammenvevning i statsfinansielle spørsmål. Forslaget om en egen finansminister for EU ligger på bordet. Samt et nærmere budsjettmessig samarbeid eurolandene imellom.

Merkel må få tyskerne til å innse de henimot urimelige fordelene landet har hatt ved at euroen ble felles valuta for EU. På den bakgrunn kan tiden nå synes moden for visse gjenytelser. Men først må hun se det slik selv. Ellers går det ikke å selge "storyen" til andre.

I sin regjeringserklæring til et samlet Tyskland den 4. oktober 1990 sa kansler Helmut Kohl,

"Deutschland ist unser Vaterland, das vereinte Europa unsere Zukunft."

Det gjelder fortsatt, "Tyskland er vårt hjemland, et forenet Europa er vår fremtid".

6. oktober 2017

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>